

novе knjige

malvern lumsden „od dum-dum metka do napalma“, (borba protiv nehumanog oružja). preveo miroslav lazanski čgp delo, our globus, zagreb 1985. piše: danilo pešić

Pažnju svetske javnosti u velikoj meri privlače danas pregovori o ograničenju strateškog naoružanja, što je razumljivo s obzirom na njegovu zastrašujuću moć. Na žalost, pri tome se ne govori dovoljno o takozvanim »nehumanim oružjima«, koja, iako su neka od njih već dugo godina zabranjena, ipak i dalje nalaze svoje mesto u arsenalima određenog broja armija pa čak i policija.

Pred nama je rad koji se temeljito bavi tim oružjem, pristupom koji se razlikuje od dosadašnjih. Postavlja jući neka od osnovnih pitanja koja govore o tome da li se oružje može klasifikovati po stepenu svoje »nehumanosti«, Lumsden ide dalje i utvrđuje da je postojeći pravni jezik u kome se koriste govori o »nepotrebnim patnjama« i »nediskriminativnom delovanju« neadekvatan i da mu je potrebno dodati određene kriterijume.

Autor postavlja sebi zadatak da bi »trebalo razmotriti zabranu oružja« čije djelovanje »uzrokuje suviše ozljede«, ili je nediskriminativno, ili oboje, pri čemu daje i vlastite definicije ovih oružja. Razvijajući svoju misao dalje od pukih definicija polazi od toga da je rat i problem ograničavanja izbora oružja kojim se ratuje »političko pitanje u najširem smislu, ne baš iracionalno, ali takvo da često uključuje neizrečene (ponekad čak i nesvesne) pretpostavke i o moći i utjecaju«.

Priča o dum-dum metku ili drugo poglavlje kompleksno analizira razvoj dum-dum zrna od prvih dana njegove primene pa do nastojanja da se ono zabrani Sanktpeterburškom deklaracijom iz 1868. i Haškom konferencijom 1899. U desetogodišnjici nakon Haške konferencije razvijaju se zrna koja se pri udaru gnječe i oslobađaju svu svoju energiju u rani (šiljata Špicerova zrna), što je bila svrha i dum-dum metka.

Naredno poglavlje posvećeno je savremenom dum-dum metku. Neke od tih novih zrna nanose strahovite povrede jer stvaraju izlaznu ranu veću za trideset puta od ulazne. Ispitivanja te brze municije vršena su u blokovima sapuna.*

Uporedno s tim vrši se smanjivanje kalibra municije, a pri tome, nadosadašnjim ženevskim konvencijama nije postignuta zabrana tog oružja. Jedan od razloga tome je u razvoju tog oružja i u SAD i SSSR-u tako da

municija za M-16 od 5,56 i sovjetska za AK-74 od 5,45 x 39 mm ima slične efekte na živu silu za koje ne bismo mogli reći da su »samo« **NEHUMANI**. Proces njihovog uvdjenja u naoružanje i razvoj tih zrna sem promene taktike onih koji ga poseduju i moguće dodatno opterećenje za medicinsku službu daće da »glavni rezultat bit će porst nasilja u zemljama u razvoju«.

Analizirajući primenu dum-duma i sličnih u policijama pojedinih zemalja autor zaključuje da njihova upotreba »(...)nema opravdanog razloga; a isto tako sigurno ne postoji razlog da se zbog takve upotrebe sprečava primena međunarodnih pravnih normi na upotrebu oružja unutar pojedinih zemalja«. Stav je potpuno ispravan jer znači svojevrsan šamar lažnom moralu pojedinih vlada. Činjenica je da se vlade slažu u vezi sa zabranom dum-dum zrna u ratu protiv neprijatelja, ali puštaju da ih njihove policijske snage upotrebljavaju protiv vlastitih građana. Kvazi-logika tog razmišljanja verovatno je zaokupljena pitanjem: »Postoji li razlika između neprijateljskog borca i neposlušnog građanina? Naravno da se pri tome previda da se u oba slučaja radi o ČOVEKU!

Rasprskavajuće bombe, artiljerijske granate i rakete, oružja iz grupe fragmentacionih, tema su četvrtog poglavlja. Činjenica da više od sedamdeset posto žrtava u oružanim sukobima zadobiva rane dejstvom tog oružja, rezultira razumljivim naporom autora da osvetli sve aspekte njegove primene. Pri tome navodi primere iz rata u Vijetnamu gde su postojala neka pravila sa ciljem regulisanja primene tog oružja.

Savremeni šrapnel, tema je petoga poglavlja. Ovo borbeno sredstvo sa velikim brojem koncentriranih projektila stvara teške rane koje zahtevaju nov pristup hirurškim zahvatima. Imajući u vidu to da do sada nijedna vlada nije postavila pitanje »suvinih ozleđa« uzrokovanih »primenom tog oružja, Lumsden predlaže da se zabrani malokalibarsko oružje sa većim brojem projektila i sačmarice.

Potkalibarska zrna objašnjena su sa dovoljnim brojem tehničkih detalja u šestom poglavlju. Znajuci da se na do sada održanim međunarodnim konferencijama pokušavala skrenuti pažnja na druge tipove oružja da bi se time skrenula rasprava o primeni zrna veličine strelce i sličnih, razumljivo je nastojanje da postoji hitna potreba za uspostavljanjem strožijih pravila koja bi trebalo da zaustave trend izrade bržih projektila.

Istraživanja novijih oružanih sukoba pokazuju da u njima više od polovine žrtava čini civilno stanovništvo. Pravnom terminologijom izrečeno »nediskriminativno delovanje« jeste ozbiljan problem sa kojim se danas suočavamo. Analiza delovanja kaznetnih bombi i rasijavajućih sredstava u sedmom poglavlju je temeljita i ukazuje na to da dosad nije bilo pokušaja da se reguliše korišćenje tih ubojitih sredstava, što je zabrinjavajuće. Pri tom, Lumsden izvlači pravilan zaključak da kazetne bombe i sredstva za

izbacivanje bombi malog kalibra predstavljaju »jednu od »rastućih sektora« današnje vojne tehnologije«.

Primećujemo da u dosadašnjih sedam poglavlja posmatrani razvoj ranih oružja pruža izvanredne podatke, analizira napore da se ono stavi van upotrebe. Vrlo često autor polemise sa stavovima vojnih praktičara, zauzima vlastiti stav, no, pojedini aspekti tu ostaju zanemareni. Na primer, ni reči o uticaju vojno-industrijskog kompleksa na proizvodnju i razvoj tih oružja. Nije osvetljena uloga transnacionalnih kompanija i njihovi specifični odnosi sa zemljama u razvoju u tom domenu. Ništa ne saznajemo o mehanizmima kontrole i o nosiocima inicijativa da se ta oružja zabrane. Izostavljanje iz vidokrug analize navedenih tema na određeni način ograničava domete rada, no, vratimo se na trag knjizi.

Svojevrsan paradoks je da su zabranjene plastične bombe za koje nije sigurno dokazano da postoje. To je već tema osmoga poglavlja. Propitujući spremnost obe super sile da brzo potpišu ugovor o zabrani tog oružja Lumsden je s razlogom sumnjičav. Zar je moguće da se tako lako postigne dogovor za oružje koje »ne postoji«? Sumnja je opravdana i argumentovana izjavom doktora Harvija iz vremena Vijetnamskog rata. Taj stručnjak je u razgovoru sa severnovijetnamskim lekarima saznao o njihovim poteškoćama prilikom lokacije u telu i vađenja komadića plastike iz tela žrtava američkih protivpešadijskih bombi.

Naredna poglavlja posvećena su minama i sredstvima za uništavanje s naknadnim delovanjem, eksplozivnim gorivnim smesama, famoznom napalmu i fosfornim bombama. Sadašnja situacija u međunarodnom zakonodavstvu ne zadovoljava jer ne doprinosi smanjenju broja civilnih žrtava koje su rezultat primene svih navedenih sredstava za uništavanje. Poseban problem su neeksplozivna sredstva za uništavanje koja mogu predstavljati i dugoročnu opasnost za stanovništvo zemlje i nakon okončanja rata. Nijedna od zemalja koja je vršila postavljanje, na primer, mina nije snosila odgovornost za naknadne žrtve u mirno vreme, što svakako nije u redu.

Ratni užasi Hirošime i Nagasakija nisu stavili tačku na primenu ABH-oružja. Svake godine u tim gradovima ljudi umiru od posledica koje su proizašle od upotrebe atomskih bombi. Dugotrajno štetno delovanje na ljude i njihov životni prostor najznačajnije su karakteristike tog oružja s kojim se upoznajemo u četrnaestom poglavlju. Naravno da pitanje primene nuklearnog oružja nije nešto što možemo smatrati stvarima zaraćenih strana, pošto bi radioaktivne padavine štetno delovale na stanovništvo širom sveta. Ne sme se dozvoliti da nekoliko država preti zdravlju i bezbednosti ljudskog roda a da međunarodno pravo to toleriše. Stoga »ispitivanje, proizvodnja, gomilanje i pretnja upotrebom nuklearnog oružja kriminala

su djela protiv čovječanstva, po duhu, ako ne i po slovu zakona«.

»Civilizacija ili novo barbarstvo?« naslov je petnaestog poglavlja, naslov koji, čini se najbolje potvrđuje moto da naučnici treba da su savest čovečanstva, načelo koje je okosnica ovog dela Malverna Lumsdena.

Značajna vrednost tog rada su i dodaci kojih ima sedam, počevši od hronologije događaja vezanih za zabranu nehumanih oružja gde autor nije zaboravio da pomene aktivnost nesvrstanih zemalja. Reč je o Konferenciji ministara spoljnih poslova nesvrstanih zemalja u Limi (Peru) od 25. do 30. avgusta 1975, gde se osuđuju kolonijalističke sile koje su zamenile otklanjanje materijalnih ostataka rata, kao što su mine, ometajući time razvoj nekih zemalja u razvoju. Navode se najznačajnije rezolucije UN, konvencije o zabrani, protokola, pa i veoma pregledni spisak proizvođača protivpešadijskog naoružanja.

Imajući u vidu i izrečene zamerke o pitanjima kojima se Malvern Lumsden, naučni saradnik SIPRI Instituta iz Štokholma, nije pozabavio, pred nama se nalazi solidan rad. Delo koje potiče na razmišljanje, širi znanja o bolesti čovečanstva ORUŽJU bitan je element onih nastojanja da »potreba o stvaranju međunarodne svesti o opasnostima trke u naoružanju« ne ostane samo potreba.

Zanimljiv je podatak da taj rad prvi u svetu publikuje zagrebački GLOBUS u okviru poznate, »Plave biblioteke« čime popunjava značajnu prazninu u našoj literaturi posvećenoj ovoj tematici.

* Vidi više o tim i sličnim zrnima u: »World Armaments and Disarmament, SIPRI-yearbook 1982, Stockholm International Peace Research Institute, Taylor & Francis Ltd, London 1982, str. 447 - 453.

vladimir devide „iz japanske književnosti“, zagreb 1985. piše: tvrtko kulenović

Za razliku od Indije i Kine, koje su mnogo ranije prodrle u svet evropske kulture, susret sa Japanom ostvarili su tek slikari impresionizma, ali to je bio istinski susret značenja, a ne tek puko anegdotsko-sentimentalno-dobrohotno »otkriće«. »Sa svojim perspektivnim sistemom paralela u kosom kubu, sa asimetričnim sklopom slikarske kompozicije, u pegama svetlih boja, japanski uzori utiču na oslobađanje od akademskog učenja o perspektivi i od iluzionističkog prikazivanja prirode u evropskoj umetnosti« (Oto Bihalji-Merin). Zati dolazi »poplava haiku-a«: nema valjda zemlje u svetu u kojoj se piše moderna poezija a da se neki od njenih pesnika